

Tompa Andrea

Dragan Klaić emlékére

(1950–2011)

A CEU nyári egyetemen találkoztunk először. Kultúrpolitikát tanított nekünk, amire Európában talán senkinek sem volt akkora rálátása. Első kemény kritikus mondata a két magyar hallgató címére az volt, hogy nemcsak felsőfokú kulturálistudomány-képzés nincs Magyarországon, de kultúrpolitikai téren sem állunk jól.

Dragan szláv akcentusával ismertem meg azokat a fogalmakat – *transparency, mission, agenda, decision making process* –, amelyek egy demokratikus állam kultúrpolitikai berendezkedését írhatnák le kritikailag. Első találkozásunkkor arról kellett előadnom, hogyan fogom az általam irányított lapot megszüntetni. Megszüntetni, átalakítani ugyanolyan nehéz, mint újat kezdeni, szögezte le Dragan. Én pedig felvázoltam az akkor még önálló *Világszínház* lehetőségeit. Négy év múlva a terv megvalósult, az akkori lap rovattá vált ebben a mostani *SZÍNHÁZ*-ban. „Ülj fel valami nagyobbak a hátára”, biztatott. „Csinálj belőle tévéműsort, vagy legyél a legnagyobb napilap melléklete.” Mostani valóságunkat elnézve lehet, hogy ez már egy másik nemzedék gondja lesz.

A holland színházi intézetet nemzetközi hírűvé tette az alatt a tíz év alatt, amíg ő vezette. Aztán kiderült, hogy túl nemzetközi, és a hollandok hollandabb intézetet szeretnének. Mire sikerült eljutnom oda, Dragan már messze járt. A három, egymásba nyitott épületet, elképesztő tárait csodáltam. Ám az intézetről azóta keveset hallani.

Dragan nemcsak az európai kultúrpolitikákat, de az európai színházi valóságot is elképesztően jól ismerte, Budapesten is szinte otthon volt. Tudta, hol kell a jó színházat keresni, hol kell független színházat nézni, s ha valamilyen új helyről vagy csapatról hallott, izgatott lett, mint egy mindenre éhes fiatal kritikus. És mindig pontosan tudta, hol, milyen politikai szándékok mit valósítanak meg éppen. A mostani Magyarországot aggódva figyelte. Amikor kellett, mindig felemelte a szavát, és nagy nemzetközi címlistáján tudósította barátait, többek közt az EU kulturális bizottságát.

Dragan nagy témája a rendszerváltás utáni Kelet-Európa demokratikus átalakulásának megfigyelése és elemzése. Teoretikus és kultúrpolitikus alkat volt egyszerre. Akadémiai körök talán nem tartották sokra, de kultúrpolitika nem tud megenni valóság nélkül. Dragan Klaić olyan nagy hatású, mindenütt jelen lévő,

a valóság iránt élénken érdeklődő tanár és kritikus volt, akinek tanítványai, barátai – a kettő gyakran egybeesik – szerte a világon dolgoznak. A kelet-európai repertoár- és társulati rendszer összeomlását ha nem is vetítette előre, de amellet érvelt, hogy ha a közszínházak szerepének újradefiniálása elmarad, bajba kerülünk. A „repertoár-” vagy kőszínház helyett egy sokkal pontosabb, kultúrpolitikailag definiálható fogalmat alkotott meg: a közszolgálatot ellátó kőszínházét. Utolsó könyve éppen ezt a címet viseli: *Közszínházak a piac és a demokrácia között*.

A nemzetköziség a vérében volt. Hiszen Szarajevóban született 1950-ben. Abban a városban, amely talán leginkább hordoz még ma is valamit az egykori Monarchiából, igazi multikulturális közeg, amelyben valóságosan élnek együtt nagyon különböző népek, vallások, szokások. Abban a városban, amelynek aztán Európa egyik legsúlyosabb ostromát kellett elviselnie, s teste ma is hordozza a sérüléseket. Az igazi sokszínűség és ennek szétlőtt lehetősége ez a város. Dragan később Belgrádban tanult, majd a Yale-en doktorált. Jugoszláviát 1991-ben hagyta el, Hollandiában telepedett le.

Egy keveset tudott magyarul. Ha fesztiválon vagy konferencián találkoztunk, úgy köszönt oda idegenes magyarsággal, némi bácskai tájszólásban, mintha titkos nyelvet használnánk. Büszke volt rá. Ha beszélgettünk Budapesten, valamelyik kedvenc rétesező helyén, hogy mindent megtudjon tőlem, s finoman utaljon is arra, mit kéne tenni, az első néhány mondatot, mint egy régivágású úr, anyanyelvemen váltottuk. Aztán áttértünk a munka-angolra. „Why don't you” – kérdezte, amikor valamire tehetetlenül széttártam a karom. Olyan nincs, hogy az ember tehetetlenül álljon. Kedvenc szavainak egyike: *implementation*, megvalósítás.

Utolsó könyvéből, melyet nekünk is, a folyóiratnak elküldött – mert cikkeit mindig készséggel bocsátotta bárki rendelkezésére –, kiderül, hogy öt egyetem – Isztambul, Belgrád, Leiden, Bologna és a budapesti CEU – tanára volt. Imádott utazni, utolsó nagy projektje az európai fesztiválok kutatása volt. Mintha mindenütt jelen lett volna.

Magyarul viszont egyetlen könyve sem jelent meg. Szavainak hatása mégis elért hozzánk. Nincs már, és itt van velünk.